

דמותו של יונה הנביא בספרות - ד"ר רחל עופר

oferachel@gmail.com

ימי העיון בתנ"ך תשע"ז

עמידות דן פגיס

וחוזר חלילה / ט' כרמי

יונה הדרדוף, יונה הנס,
 יונה במעי הלויתן האוירי:
 מטיל הלוך ושוב בניחותא,
 מחיך אל ידיו הריקות.

נוח לו:

מקנח את פניו במגבת חמה,
 מגלגל ספריה בסתר לשונו,
 ונחת בחוף החדש

קל-רגל, קל-ראש,
 משתאה למשובת האורות,
 משתבח בגבורת השכחה,
 מתברך בחליפתו.

יונה הדרדוף, יונה הנס,
 יונה שהעז ונמלט ונפלט:
 עומד על עמדו ככל האדם,
 מחכה בהכנעה למטענו הישן.

כי האור שעשועי זלדה

תמקה אני כי שני אנשי החללית
 לא ראו על פני הישימון הנגוני
 של הלבנה
 את צלו של הנביא יונה,
 כי רק לב שנשטש את העולם
 שמח כף לידידות הקיזיון
 רק לב שרוי בישימון
 מאשר בארח כזה
 בחבה האלמת של עלים
 ומבקש למות

כאשר מתים צמחים
 אשר לא זרע.

יונה הנביא שדרכו אל אלהים
 מלאה בריחות
 בתוך מים זועמים
 יבקש עליך רחמים
 ועלי
 ועל כל הטובעים.

כאשר אתה יושב כמלך בשבי
 ומביט דומם על הרחוב הסלעי
 גואה מתיקות בלבי המלל
 כאשר אתה מביט על הזר
 העובר שם לאטו,
 מסערת אביט באור
 מסתגן מבעד לעלים של עץ האגס
 כי האור שעשועי.

כאשר אינה עמדי
 כאשר הבית ריק
 משוטטת נפשי בחלל
 מנתקת מן המזל ששמו ארץ
 מנתקת מן האויר השוחק
 מנתקת מימים ונעונות
 מנתקת מן הקרים ויפי האילנות
 מנתקת מחם הסיוות
 מנתקת מקו העופות
 מנתקת מהבל פי אדם
 מנתקת מן האותיות.

הדג הגדול שהקיא את יונה לא הוסיף עוד
 לבלע מאומה.

באין נבואה במעיו, החל לגוע.

מת הדג הגדול והים הקיאו אל היבשה,
 שלש מאות אמה של בשר מאכזב ונוח
 באור אחרית היום.

אז נעשה עמו חסד, אות לבאות כן-רגע:
 חבורות סרטנים

הקיפוהו, שמחו בו, טהרוהו עד תם.

בקץ כל בשורה נותר על החוף השומם
 השלד: כוכים, עמודים, שערים, פתחי סתר -
 עיר מקלט לרוח בורת. הכל נתקיים.

יונה / מירה מאיר

נהר זורם של מטריזות בקניון הבטון
 איש איש סגור. מחריש.
 פורש לעצמו מפרש בודד
 מפליג מחוף אל חוף נוחת
 בכוס הקפה הבאה. בורח.
 נמלט. אפשר לשוחח על מזג-האוויר
 על השכן. הלאה, יונה,
 הלאה, שוב לא יבוא
 לויתן, יונה, להציל אותך
 בנהר הזורם בקניון.

הנבחר אסתר אטינגר

היה עליו לעבר מרחקים ומצולות
 להחנק במעי דנה
 פני להבין
 שהוא נבחר.
 הוא, הוא ולא אחר,
 טבע, נבלע, חוקא, הכה וספן
 לעמוד שם, קבל קהל
 לחרף את נפשו,
 לשיר.

יונה גבריאל פרייל

יונה הנביא ברח מפני קונו הזועם, –
 ואני אל ספינתי, מרוקן מאל ואדם,
 נמלט מאיזו ליליות מכה בי שרשיה,
 מחמת מכמרת פרושה לחבלני,
 מצל שאני נבלע בו כיונה במעי הדגה.
 כל הדברים השחורים שחזו נביאים
 מתבקעים אלי מוחשים ככראי החוזר;
 כל דברי הנחמה הם נצנים לבנים
 מרחפים פריכים על מי שלוה יתרה.

יהי רצון, שבכרחי מקוני לו לרגע אליו
 בעונת האמונה והפרי.

יונה יעקב פיכמן

ליוסף קלוזנר

אמרת: אברחה מאלהים!
 אך לא יברח אדם כי מעצמו, –
 או אז יפליג תרשישה, נוף פלאים,
 ולא יחת מים בנהמו.

אך לאן יברח ומחשכיו עמו?
 ותהום מתהום ירעים באין-דואים;
 ומרחק ארץ, אף חביון איים –
 איש לא ימצא מפלט בם מדמו.

בן אמת! חוזה כואב, נוגה!
 הפצת המלט מנפשה –
 התעה אותך כוכב עור, משגה!

קום ברח אל עצמה! עזב נינה,
 ושכח תרשיש! ואש, זו לוחכה
 דמה, אהוב וכאוב והנבא!

מעשה יונה נתן יונתן

כל הלילה שכב יונה על החול.

יפו היתה ישנה כשפנה לחוף.
 קו הרקיע נגע בקמרון הים התיכון.
 ספינה לתרשיש – שתהיה לתרשיש
 לא היתה לו שהות לשנות את שמו
 לאגר קצת זהב, קצת חלומות
 כשהעירו אותו מלחיו היתה מאחר.
 לא זכה לקבל מאבותיו ברכה
 לא אבנים טובות. הים אסף אותו
 ככור, בשתיקה. אצות עטפוהו,
 כל משבריו וגליו עליו עברו,
 שוב נתנה לו ארכה לקלל עיר
 לשאל את נפשו למות, להבין
 שהכל הוא קיקיון אחד גדול
 שבו לילה עלה ועם בקר חלף
 שאלוהיו גדול עליו
 ונינה תשאר על תלה
 ולעולם ישאר למשל ולשנינה
 מעשה יונה.

המלבוש ש"י עגנון

א

חייט אחד היה יושב ועוסק במלבוש עם פנות היום. המלבוש עשוי היה לשם השר והאריג מובחר שבמובחר, מן האריגין שנעשים בבית מלאכתו של השר. החייט זקן היה ועיניו לא שימשו כל צרכן ואף ידיו רפויות היו, והחמה כבר עמדה לשקוע והמלאכה עדיין לא נגמרה. כל זמן שהיה יום והיתה החמה מאירה נטרד החייט בדברים שנדמו לו שאי אפשר בלא הם, משעבר היום והגיעה השעה להביא את המלבוש לבעליו ראה והכיר שלא היה צורך בהם. אבל צורך יש להביא את המלבוש לשר.

כדרך בני אדם שמכירין לאחר זמן את שצריכין היו להכיר קודם הכיר החייט בסוף את שהיה צריך להכיר תחילה. הכרה שכזו אינה מביאה טובה לבעליה, אלא מביאה צער וחרטה. התחיל החייט מחשב, אלמלא אותם הדברים שנטרדתי על ידם שלא לצורך הייתי עומד עכשיו לפני השר ומקבל שכר על המלבוש. נזכר בשר ובכל הטובות שקיבל מידו וחזר ליתן דעתו על המלבוש. הוריד את משקפיו וקינחן וחזר ותלאן בעיניו ובדק את המלבוש לראות מה חסר. הכפתורים מחוברים, אף דברים שהם נוי למלבוש מייפים את המלבוש. אבל המלבוש עצמו מחוסר משהו. זה משהו שאם הוא יש המלבוש מלבוש. ואם חסר אין המלבוש מלבוש. הצער והחרטה על יומו שעבר לבטלה רישלו את אצבעותיו ונתמוטטה המחט שבידו. קשים מן הצער ומן החרטה הם ההרהורים. בשעה אחרת אפשר שהרהורים מועילים, בשעה זו עם הערב שמש בזמן שהמלבוש מונח לפניך ולא נגמרה מלאכתו אינם אלא לעכב.

עמד ומוג לו כוס יי"ש והדליק לו נר להאיר את החשיכה. עוררה הכוס את נפשו אבל הנר הראה לו את שהמלבוש חסר.

המלבוש

שיט

שער והתחיל מעבירו על המלבוש. עם שהוא טרוד במלבוש עבר על חלונו עבד אחד מעבדי השר. נתבהל החייט ואתו אימה. נטל את המלבוש והחביאו ולא הביט היכן החביאו, ובלבד שמעלימו מעיני העבד של השר. מתוך שהחביאו ולא הביט היכן החביאו לא נעשה המלבוש יפה יותר ולא נתנקה מלכלוכו. לאחר שהלך לו העבד הוציא החייט את המלבוש וחזר לנקותו ולנערו עד ששכח שהגיע זמן סעודת הצהרים. באה אשתו ואמרה לו, טול ידיך וסעוד. ולא שמע לה. הזרה ובאה ולא שמע לה. עמדה והביאה לו את התבשיל לחדר מלאכתו. ישב ואכל כשעיניו על המלבוש, ולא השגיח בתבשילו ולא ראה כמה טוב הוא, כמה שומן יש בו, שנטלה אשתו כל הבשר שלא אכל אתמול והוסיפה עליו של היום ועשתה לו תבשיל שמן וטוב. עם שהוא אוכל נשפך קצת רוטב על המלבוש. קפץ החייט כאילו דקרתו מחט. נודעו השולחן ונשפכה כל הקערה, ולהיכן נשפכה, על המלבוש של השר. טפת החייט על פניו והטיח ראשו בכותל וצעק, אוי לי ואבוי לי, הכינו לי קבר ותכריכים. שמעה אשתו ובאה. ביקשה לנחם אותו ואמרה, עדיין לא כלו כל הקיצין, הריני נוטלת את המלבוש והולכת לנהר ומכבסת אותו. צעק החייט בחמתו מי ביקש זאת מידך, אם עדיין ניתן לנקותו אני עצמי אנקה אותו. הביאי לי בורית ואלך לנהר.

נטל החייט את המלבוש והלך אצל הנהר. כיבס את המלבוש במים טהורים והניחו על שפת הנהר להתייבש כשהוא אומר לעצמו, טוב שלא קבע לי השר זמן. יתייבש המלבוש ואחזור עמו לביתי ואקח משהו ואגהץ אותו יפה יפה. בא דג ובלע את המלבוש. קפץ החייט לתוך הנהר ורץ אחר הדג. רדף אחריו החייט. שחה הדג לתוך המים ונתעלם. וכאן אין מי שישאל עליו שמטבע הדגים שאינם מדברים. כל זמן שלא הרחיק החייט לתוך הנהר היה שולט על הגלים, כיון שהרחיק התחילו הגלים שולטים עליו, ולא עוד אלא שנסתבך בצמחי המים. היה מפרפר במים ומתאמץ, אם להציל את עצמו אם להציל את

'החיים כמשל' / פנחס שדה נעילה: יונה, או תעודת המשורר

בריהתו של יונה — יונה במעי הדג — יונה עובר
ברחובות נינוה — הקקיון — יונה בא בימים ומזדקן —
מותו של יונה — עתידו השמימי ועתידו הארצי של יונה

בפתח ספר יונה כתוב: ויהי דבר ה' אל יונה בן אמתי לאמר קום לך אל נינוה העיר הגדולה וכו'. ויקם יונה לברוח תרשישה. מדוע אין ספור חייו של יונה פותח בלידתו? משום שאין שום קיום אלא מאותו רגע בו מאזין המשורר לקול הקורא לנשמתו. התובע ממנו להגשים את תעודתו, המקנה להיותו את מובנת. אבל

ובכן נראה שחיי יונה היו מסתיימים באופן כזה ללא מאורעות נוספים, לולא המקרה הבא, שעליו שוב ממשילים הכתובים, המבכרים לעתים משעול־הרמוז, את משל הקקיון. כתוב כי הקקיון שהיה צל על ראשו להציל לו מרעתו' — יבש, ואולי הכוונה שבא יום ויונה העני גורש ממעונו. אנו רואים אם כן לבסוף את יונה הזקן, בשבתו אולי על ספסל בגן העירוני, עולפה שרב, ושואל, כלשון הכתוב, את נפשו למות. מה מתרחש עכשיו במוחו של הנביא הזקן? אולי נדמה לו שהשמש יורד משמים כדג גדול של אש, והדג מתקרב ובוֹלעוֹו ושב ועולה ונושא אותו דרך ים התכלת אל תרשיש, עיר הספיר שבשמים? בכל אופן יונה מת. ובאותה שעה יושב באיזה חדר שבעיר סופר צעיר אלמוני, החש, פתאום, כי היתה עליו רוח. הוא נוטל דף לבן, מהרהר מעט, ורושם את פסוק הפתיחה לספרו: ויהי דבר ה' אל יונה בן אמתי לאמר.

ירושלים, 1957

עד הנה

שכ

המלבוש. בין כך לכך הקיפוהו חבילות חבילות של אצות. אלו אחזו בו ואלו דקרו אותו. וכשהוציא עצמו מתוך האצות טפחו הגלים על ראשו. אבדו עשתונותיו. דבר אחד בלבד עדיין הקיש על מוחו, שנתן לו השר מלבוש ואבד המלבוש. ידיעה זו החזיקה אותו כל שהוא, אבל לא לזמן מרובה. והלוא דברים קל וחומר, ומה במקום חיותו ביבשה לא היתה כחה מרובה, על אחת כמה וכמה בנהר בתוך מים רבים בתוך גלים עזים וקשים ומרובים וצוננים שהיו מחתכים בבשרו הזקן כאיזמל. מרוב צערו נשתכח ממנו המלבוש, והתחיל ענין אחר מעסיקה, זה החשבון שעשה בשעת תפילת מנחה עם המוזג ומצא שהוא חייב ממון למוזג. לסוף אבדו כל עשתונותיו ואבד כחו. צלל במים אדירים ולא מצא ידיו ורגליו לצאת. לסוף כמה ימים הקיאו אותו המים ליבשה. לסוף כמה ימים מצאו את גופו. הלבישו אותו בגדי עולם והביאוהו לקבורה.

מה מצא בקברו אין אנו יודעים. אבל לשער אנו יכולים שטובות הרבה לא ראה בקברו. אמת שהקדוש ברוך הוא רחמני, אבל עבדיו אלו מלאכי חבלה רעים וקשים ומרים ואכזורים. למעלה כמו למטה. ולענין המלבוש שלא השלים החייט, ולא עוד אלא שטינפו, ולא עוד אלא שאיבדו. השר מלבושים יש לו הרבה ויכול לוותר על מלבוש אחד, אבל החייט שאיבד את המלבוש שנעשה מן האריגים של בית מלאכתו של השר מה יענה ומה יאמר לכשישאלו אותו היכן המלבוש.